Napút-füzetek

56.

Erdélyi István

Füzesséry Magdolna,
az elfelejtett erdélyi művésznő

NAPKÚT

Bevezetés

Erdély és a Partium sajátos kultúrtörténetében a huszadik századi magyar képző- és iparművészet igen rangos helyet foglal el. A nagybányai festészetről sokat és jót írtak már, alig néhány esztendeje Budapesten is láthattuk remekeit, és gyönyörű kiállítású katalógus maradt meg róla emlékül és okulásul. Sajnálatosan nem egy magyar festő vagy grafikusművész emléke homályba merült, jóllehet alkotásaik ott lappanganak romániai és hazai magán- és talán még közgyűjteményekben is. Közéjük tartozik a Szolnok-Doboka megyei Kóly (románul Coliu) községben, 1894. április 24-én született Füzesséry Magdolna. Megkíséreltük művei felkutatásának megkezdését, és az alábbiakban leírjuk, hogy mennyire jutottunk életműve feltárásában.

Előzmények

Miután a művésznő (teljes nevén Tövissi Füzeséri Füzesséry Magdolna Izabella) egyetlen leánya (Füzesséry Pálma), férjével, dr. Bedő Imre közgazdásszal, öregségére a Göddel szomszédos Sződligetre költözött az idősek otthonába, és mivel magunk is a feleségemmel együtt valamivel előbb már Gödre kerültünk, magam is erdélyi születésű lévén, elhatároztam, hogy leánya és unokája, Bedő Csongor segítségével az elfelejtett művésznő emlékeinek felkutatásához és műveinek bemutatásához. Erre az alkalom a gödi Olajfa Galériában kínálkozott, amelynek vezetője, Mógorné Győrffy Anikó – maga is festőművész-ikonfestő – örömmel nyújtott segédkezet. 2003-ban megnyitottuk Füzesséry Magdolna felkutatott munkáinak ideiglenes kiállítását. Ebben óriási segítségemre volt egyik unokája, a budapesti restaurátor-művész Bedő Csongor, valamint természetesen maga dr. Bedő Imréné, sz. Lőrincz Pálma, akivel alapos interjút készítettem (ő idén, azaz 2011-ben elhalálozott). Írásban és képben azonban nem adhattuk közre eddig az ott bemutatottakat. Kiállított műveit, és ami még másutt is fellelhető volt idehaza, Bedő Csongor rögzítette digitális úton készült képeken.

Igyekeztem felvenni a kapcsolatot erdélyi szakemberekkel is, ami nem volt teljesen eredménytelen. Emellett nekikezdtem a szakirodalom átböngészésének. Az szinte semmit sem adott számomra, és ez ismételten ösztönözte bennem azt a feladatot, hogy mielőbb fel kell mutatnom a nagyközönség számára, amire eddig jutottam, mert a kiváló művész jelentős öröksége erre mindnyájunkat kötelez.

Füzesséry Magdolna és munkássága

Édesapja, Füzesséry Kálmán helybeli földbirtokos volt, aki régi nemesi családból származott. Magdolna mint fiatal leány, amellett, hogy lovagolt – ha úgy tetszik, maga is élte a XX. század eleji dzsentrik életét –, már igen korán meglepte családját és környezetét kitűnő rajzkészségével és figyelemre méltó festészeti próbálkozásaival. Szerencsénkre ebből az ifjonti korszakából is maradt ránk néhány képe édesanyja gyűjteményében.

1913-ban aztán sikerült felkerülnie ösztöndíj révén Budapestre, és az elkövetkező, igen nehéz világháborús évek közepette, Glatz Oszkár (1872–1958) osztályába vették fel a Képzőművészeti Főiskolán. A jeles mester egyik legkiválóbb tanítványaként (mestere elsősorban kitűnő rajzkészségét és anatómiai tudását értékelte nagyra) fejezte azt be a háború végén. Több jeles tanár-mestertől is kapott ösztönzést, de azok java része, a hadkötelezettség miatt, csak rövid ideig tanított a főiskolán.

1918-ban hazatért Erdélybe, és férjhez ment a nagyváradi Lőrincz Ferenchez. Hamarosan Erdély-szerte ismert portréfestővé vált (már főiskolás korában is egész sor szénrajz-portrét készített). Többek között megfestette a váradi görög katolikus püspök arcképét is (ebben talán az is közrejátszhatott, hogy első férjének az édesapja görög katolikus vallású volt). A váradi főtéri Sas-palotában lévő kiállítóteremben rövidesen gyűjteményes tárlata is megnyílt. Az erdélyi kisebbségi életsors nehézségein és buktatóin ugyan átsegítette tehetsége, de annak ellenére, hogy házasságából két gyermek született (Pálma és Mátyás, az utóbbi mint magyar vadászpilóta halt hősi halált a második világháborúban), 1928-ban elvált férjétől. Úgy látszik, hogy férje nehezen viselte el a művészlélek igényeit, a feleség életcéljának megvalósítási folyamatát. Mindennek ellenére sem szenvedett törést az életpályája. Leányát volt férje családja nevelte. Függetlensége minden téren biztosítva volt.

Nem tudtuk megtalálni nyomait Nagybányán, jóllehet a családi emlékek alapján állítólag – rövidebb ideig – ott is megfordult. A telepről készült névjegyzékben nem szerepel. Az 1920-as évek derekán már Bukarestben nyílt meg képeinek hatalmas tárlata. Ott Füzesséry Magda de Teius néven jegyezték. Virágcsendéletei és tájképei sok örömet okoztak a látogatóknak. 1930-ban a bukaresti Nemzetközi Képzőművészeti Kiállításon Erdély természeti szépségeiről készült képei arattak nagy sikert. Kettőt közülük a román királyi pár (II. Károly és felesége) vásárolt meg (*A Körös Révnél* és a *Sebes-Körös völgye* című képeket). Hosszú éveken át Marosvásárhelyen élt. Rengeteg képe maradt hátra ebben a városban, amikor 1944-ben, második férjével, Szilágyi Gézával, Kolozsvárra voltak kénytelenek átköltözködni. Képeit Brassóban, Szatmárnémetiben, Aradon, Temesvárott kellene felkutatni, talán éppen egyes középületekben. Kolozsvárott a botanikuskert központi épületének az előcsarnokát ékesítette (talán még ma is) egyik nagy pannója. Több tárlata volt a városban, képei egyes üzletek kirakatában is megjelentek.

A második világháború után, főleg a Ceauşescu-érában, már nem élvezett komoly megbecsülést. Megélhetését biztosítandó, kénytelen volt kerámiával foglalkozni. Egymás után készítette vázáit és egyéb dísztárgyait. Megtanult korongozni, elsajátította a mázak és az égetés minden csínját-bínját. Néhány keménycserepét máig őrzik a családban. A tiszta fehér vagy mély színű mázas vázákon, melyeket alig tagolt némi aranyvonallal, faragott benyomást keltő lapos domborműveken – frízeken – népies táncjeleneteket, szüreti képeket örökített meg. Emellett gobelin-terveket is készített, de azokból, egy kivételével, többet nem sikerült felkutatnunk.

Eljött az idő, amikor Erdélyből távoznia kellett. Erre valószínűleg férje beszélhette rá, Aztán alig egyesztendős budapesti tartózkodás után, 1963-ban kivándorlásra kényszerült, mivel az akkori hazai képzőművészeti életbe se-

hogyan sem sikerült beilleszkednie. A Magyarországra való átköltözködéskor csupán száz képét sikerült átmentenie. Közülük kevesebb mint húsz alkotásról van mindössze tudomásunk.

Férjével együtt az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le, az Ohio államban lévő Clevelandben, ahol sok magyar él. Férje azonban rövidesen elhunyt.

Füzesséry Magda azonban odakint sem maradt tétlen. Két hatalmas pannót festett a Niagara-vízesésről, de azokat csupán kisméretű, rongált fényképekről ismerjük. Nem tudjuk azt sem, hogy a képek hová kerültek. Emellett kisméretű, domborművű kerámiaportrékat készített Edward Kennedy elnökről és VI. Pál pápáról, melyek Kennedy özvegyéhez, Johnson elnökhöz, a Kennedy-könyvtárba, illetve a Vatikánba kerültek. Ezekről a helybeli magyar lap adott hírt.

Utolsó éveit magányosan töltötte a clevelandi református egyház szeretetházában, és ott hunyt el, valószínűleg 1967-ben.

Négy unokája közül (Levente, Zsolt, Csongor és Tünde) hárman vannak még életben, közülük ketten folytatják, illetve folytatták művészi örökségét, Bedő Tünde Németországban és Bedő Csongor Budapesten.

Források

- Beszélgetések leányával, dr. Bedő Imréné sz. Lőrincz Pálmával Budapesten 2001-ben;
- konzultáció unokájával, Bedő Csongorral;
- két fénykép Erdélyben maradt képeiről, Székely Zsolt régész szívességéből;
- újságlap a clevelandi Szabadság című magyar lap 1965. december 6-i számából;
- színes reprodukciók két képéről;
- fekete-fehér reprodukciók a Niagara-vízesésről;
- könyvillusztrációk;
- festmények és grafikák;
- kerámiák, amelyek a gödi kiállításon szerepeltek (e két utóbbi tétel részleteit l. külön);
- főiskolai dokumentum a hallgatókról;
- Mécs László pap-költő verse, aki a család barátja volt.

A képek reprodukcióit unokája, Bedő Csongor festőművész-restaurátor készítette.

Irodalom

A világ nagyja mondott köszönetet Füzesséry Magdának, Chicago Illustrated, 1965

Murádin Jenő: *A nagybányai festőtelep művészei*, Miskolc, 1994

Nagybánya művészete (Katalógus és tanulmánykötet), Budapest, 1996

Erdélyi István*: Interjú Lőrincz Pálmával,* Göd, 2003, kézirat

Erdélyi István: *Az elfelejtett erdélyi festőművész és szobrász, Füzesséry Magdolna,* Gödi Körkép, 2003. november, 12.

Füzesséry Magda,
az elfelejtett (?) erdélyi festőművésznő

Az alábbi interjú leányával, Lőrincz Pálmával készült Budapesten.

Erdélyi István: – *Füzesséry Magda nevét először odahaza, Nagyváradon hallottam még gyermekkoromban, ugyanis anyám is festőművész szeretett volna lenni és őt tekintette példaképének még az 1920-as évek elején. Kérem beszéljen róla.*

Lőrincz Pálma: – Édesanyám Kólyban született, Szolnok-Doboka vármegyében, Kolozsvártól alig 25 km-re, 1894. április 25-én. Édesapja, Füzesséry Kálmán, helybeli földbirtokos volt, igen régi nemesi családból származott.

– *Kitől és hol tanult festeni?*

– Egy ösztöndíj segítségével 1913-ban Budapestre került fel a már korában otthon komoly tehetséget tanúsító fiatal lány, ahol az Akadémián Glatz Oszkár jeles tanítványa volt.

– *Hogyan alakult az életsorsa budapesti tanulmányai befejeztével?*

– Hazatérve Erdélybe 1918-ban férjhez ment édesapámhoz, Lőrincz Ferenchez. Művészeti munkássága nagyon szépen alakult. Kitűnő grafikai készsége és gyakorlata révén neves portréfestő vált belőle. Nagyváradon például elkészítette a görögkatolikus püspök arcképét. A város főterén állott kiállítóteremben nagyobb tárlata nyílt meg rövidesen. Sajnos a szüleim pár év múlva elváltak, így magam már nem lehettem közvetlen tanúja további művészeti tevékenységének, így például nem láthattam az 1920-as évek derekán megrendezett nagy bukaresti tárlatát sem. Ott Magda Füzesséry de Teius (= Tövis) néven jegyezték. Tudom azt, hogy amikor Marosvásárhelyről 1944-ben Kolozsvárra voltak kénytelenek átköltözködni, rengeteg képe maradt ott a városban. Kolozsváron egy nagy pannója a Botanikus Kert központi épületének az előcsarnokát ékesíti.

– *Hogyan haladt tovább a pályáján a második világháború után?*

– Édesanyám második férje Szilágyi Géza lett, akivel 1957-ben végül az Egyesült Államokba vándorolt ki. Megelőzően Romániában a Ceauşescu-rezsim éveiben nem élvezett komoly megbecsülést. Jobbára kénytelen volt kerámiával, konkréten porcelánművészettel foglalkozni. Nekem is van tőle néhány, domborműves díszű porcelánvázám, amelyek az 1950-es években készültek.

– *Mi történt vele az Egyesült államokban?*

– Odakint Clevelandben, Ohio államban is egészen rövidesen elismert művész lett. Teljesült élete egyik nagy vágya, két hatalmas képet festett a Niagara-vízesésről. Emellett porcelán-portrékat készített több neves politikusról, például Kennedy elnökről. Férje azonban rövidesen elhunyt és ő kénytelen volt a clevelandi református egyház otthonába bevonulni, ahol 1958-ban elhunyt.

– *Hová lettek a képei, egyéb munkái?*

– A kivándorláskor Kolozsvárról csak száz képet vihetett ki magával. Én több, a harmincas években készült festményét – virágcsendéleteket, tájképeket, valamint a számomra készített kis gobelintermét, sőt néhány pompás akadémiai grafikáját is őrzöm!

– Hogyan őrzi emlékét a család?

– Legnagyobb örömömre három fiam és egy lányom közül, aki egyébként szintén rendelkezik művészi tehetséggel, Csongor nevű fiam lett restaurátor művész, akinek számos munkáját őrzik már hazai, elsősorban görög rítusú templomaink.

– A művészettörténeti irodalom azonban sajnos megfeledkezett erről a kiváló művészünkről. Képei szétszóródtak, lappanganak. Remélem, hogy az a kis beszélgetés felhívja műgyűjtőink figyelmét képeinek megszerzésére és őrzésére!

Származási táblázat

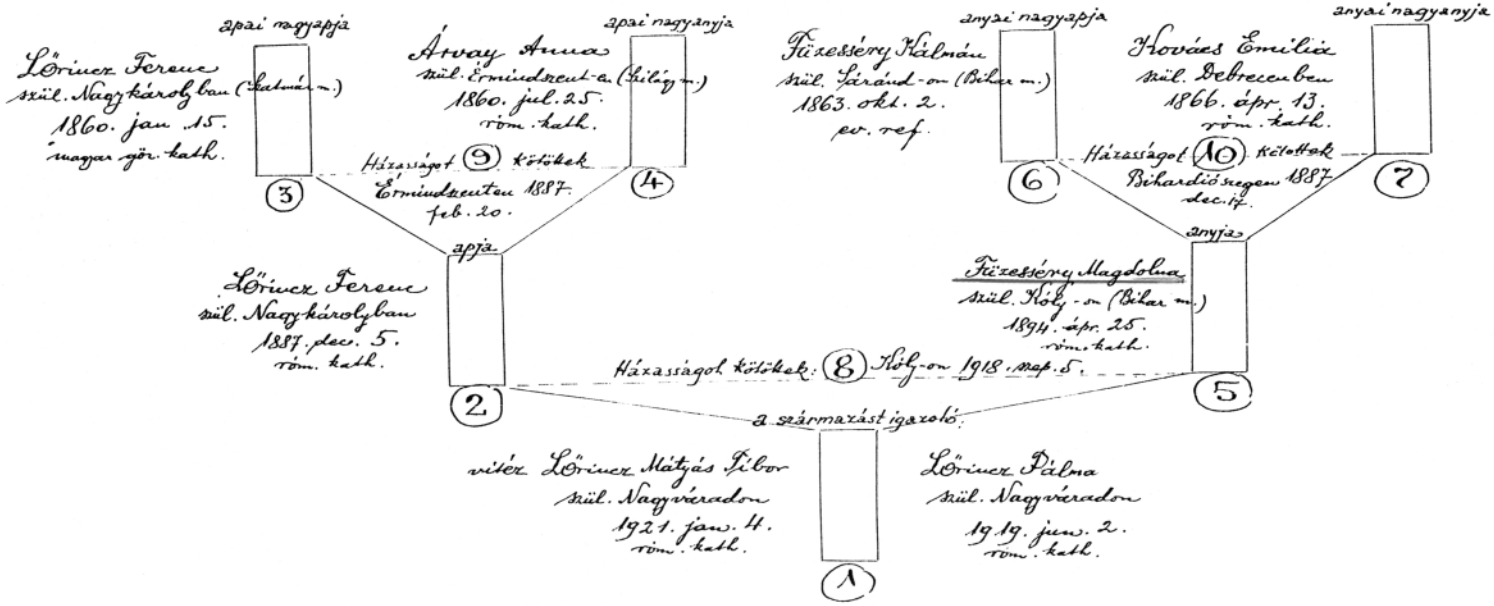

A Magyar Képzőművészeti Akadémián készült portrék

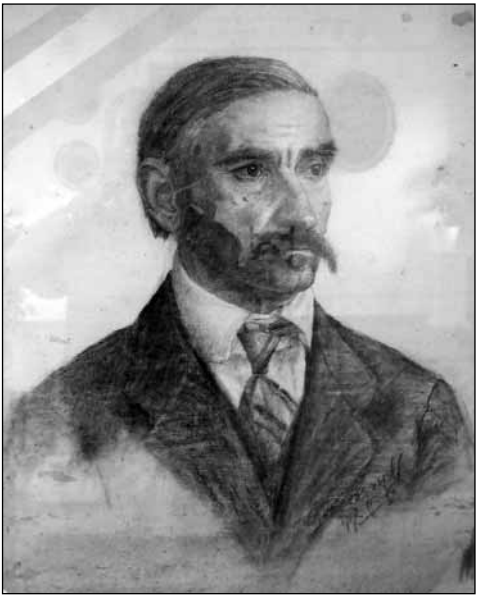

A Magyar Képzőművészeti Akadémián készült aktok

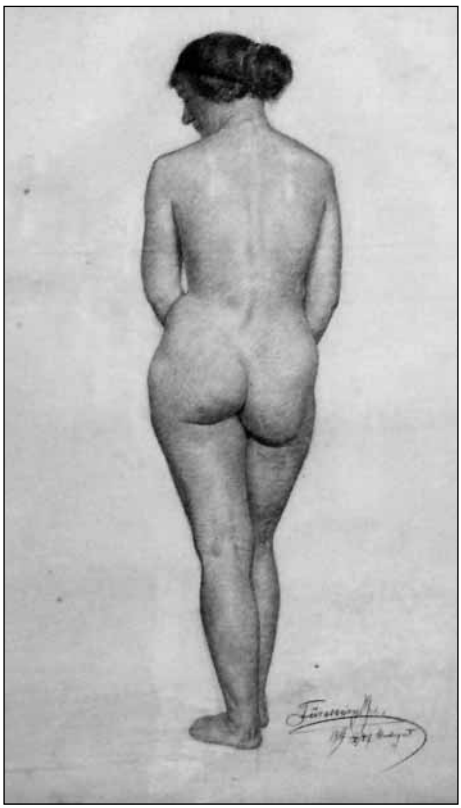

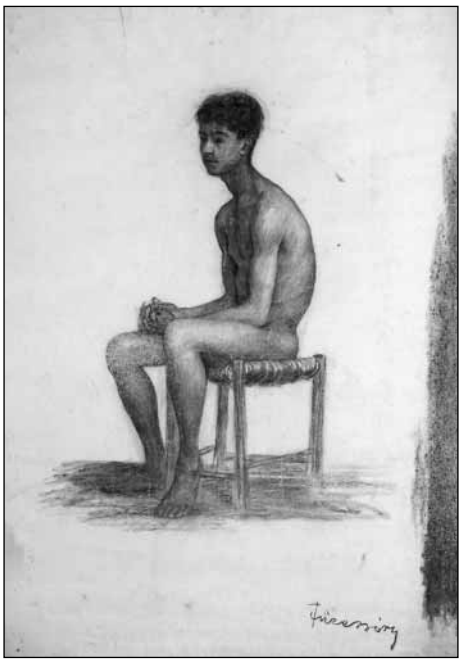

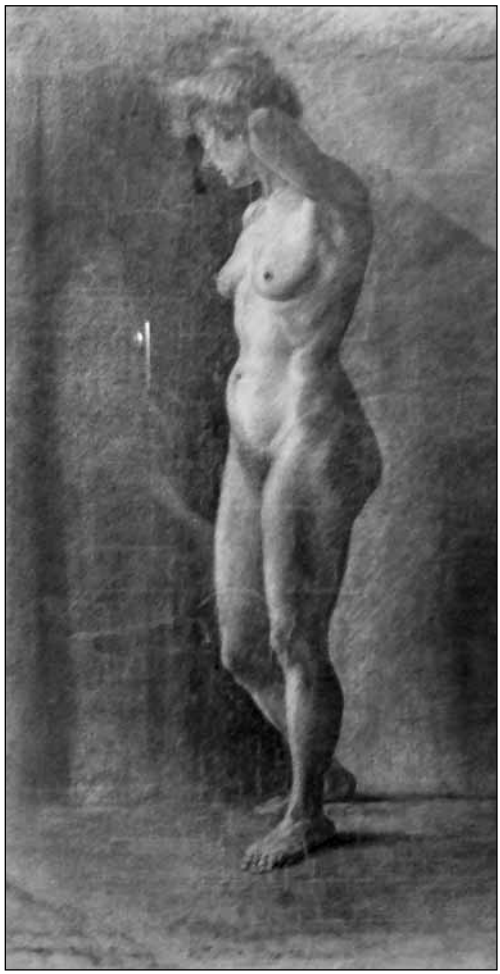

Kóly látképe a templommal

Szántás lovakkal Kóly határában, a birtokukon

Lőrincz Ferenc, férje munka közben

Tájkép tehenekkel

Virágcsendélet
(csak színes reprodukcióról ismert)

Virágcsendélet

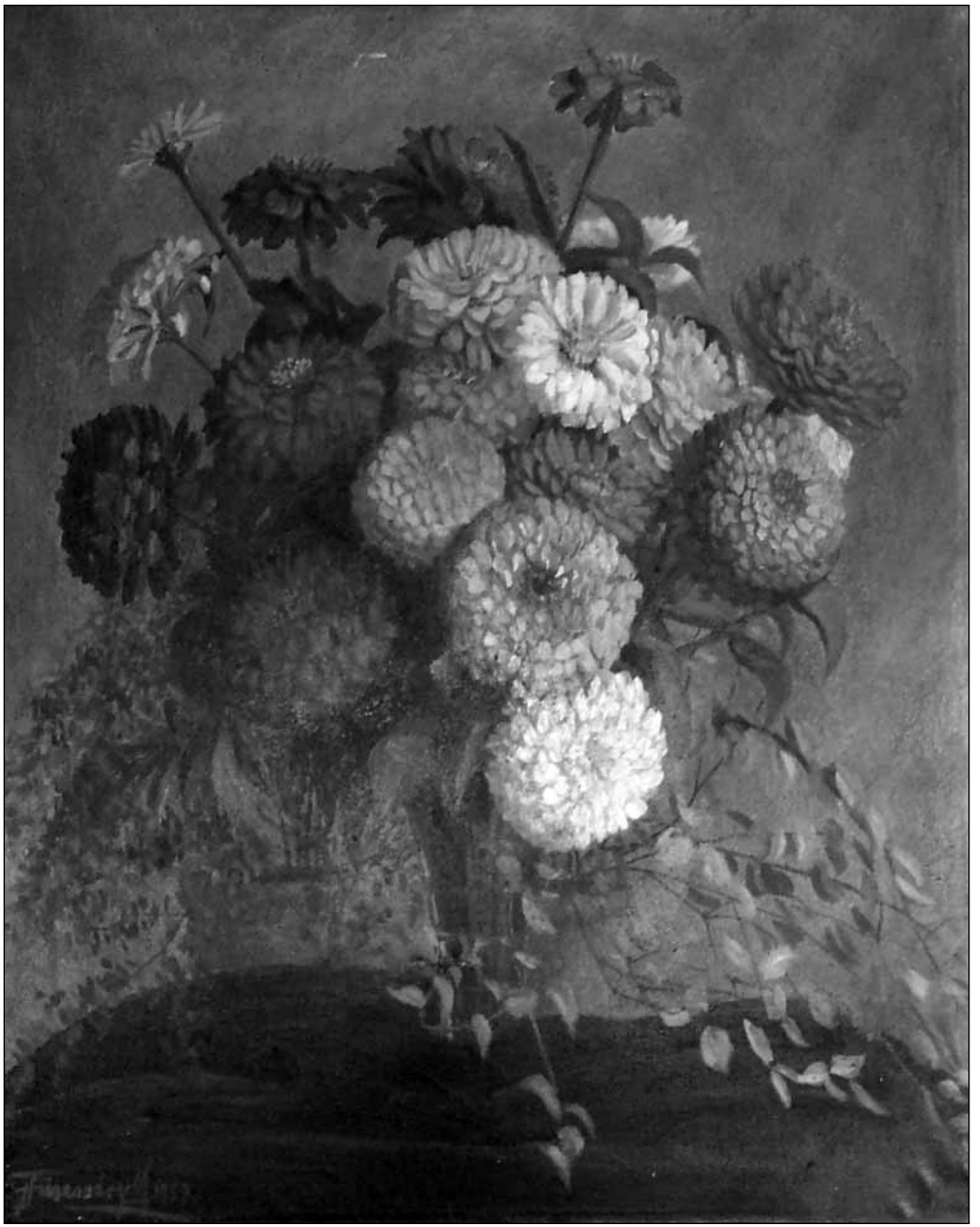

Virágcsendélet

Virágcsendélet

Virágcsendélet

Virágcsendélet

Virágcsendéletek

Alma-csendélet

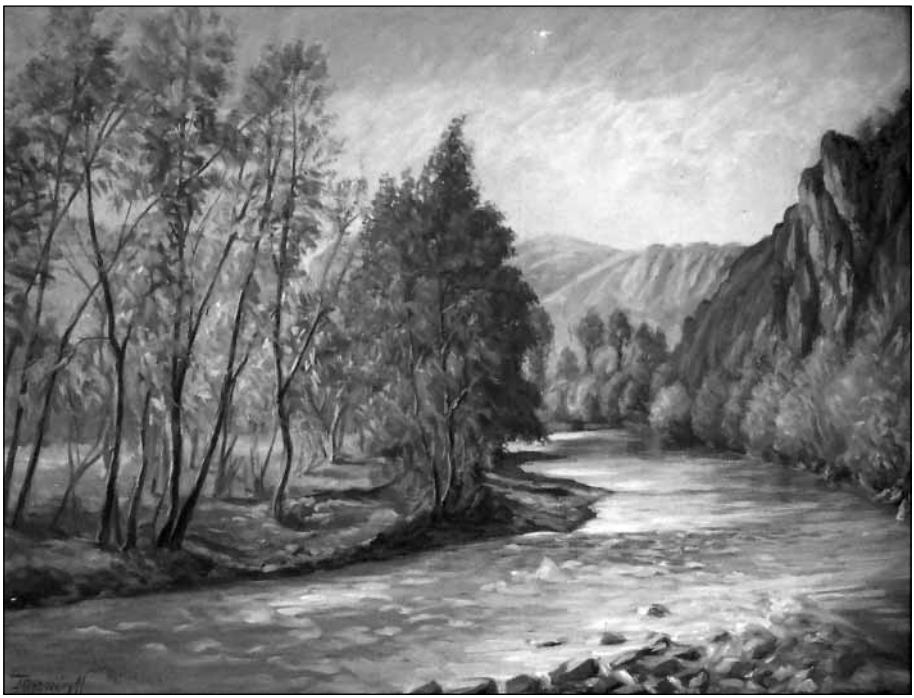

Körös-part

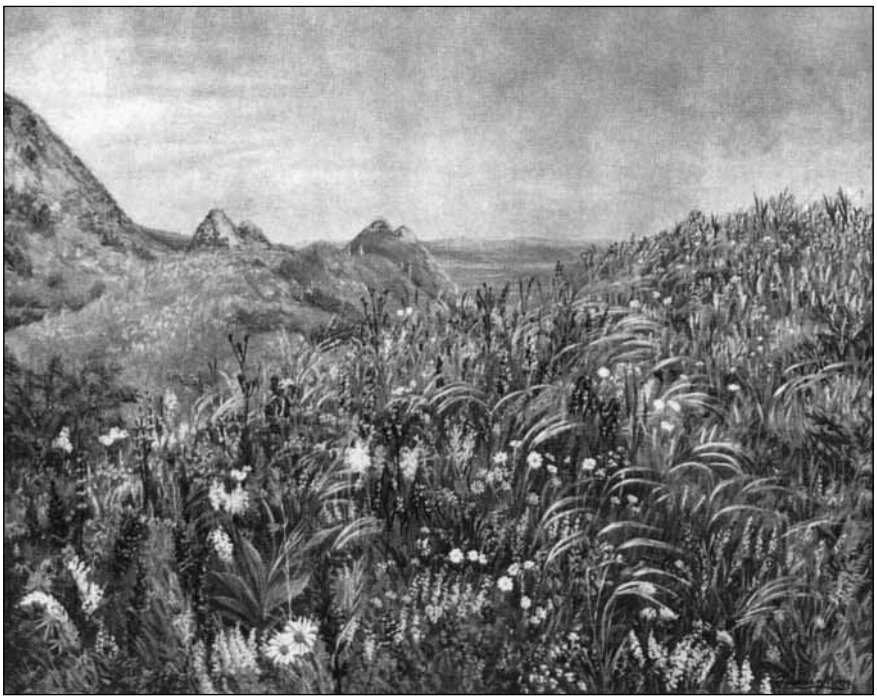

A Kolozsvár melletti Coparsie nevű természetvédelmi terület

A Nagyvárad melletti Püspökfürdő vízililiomai

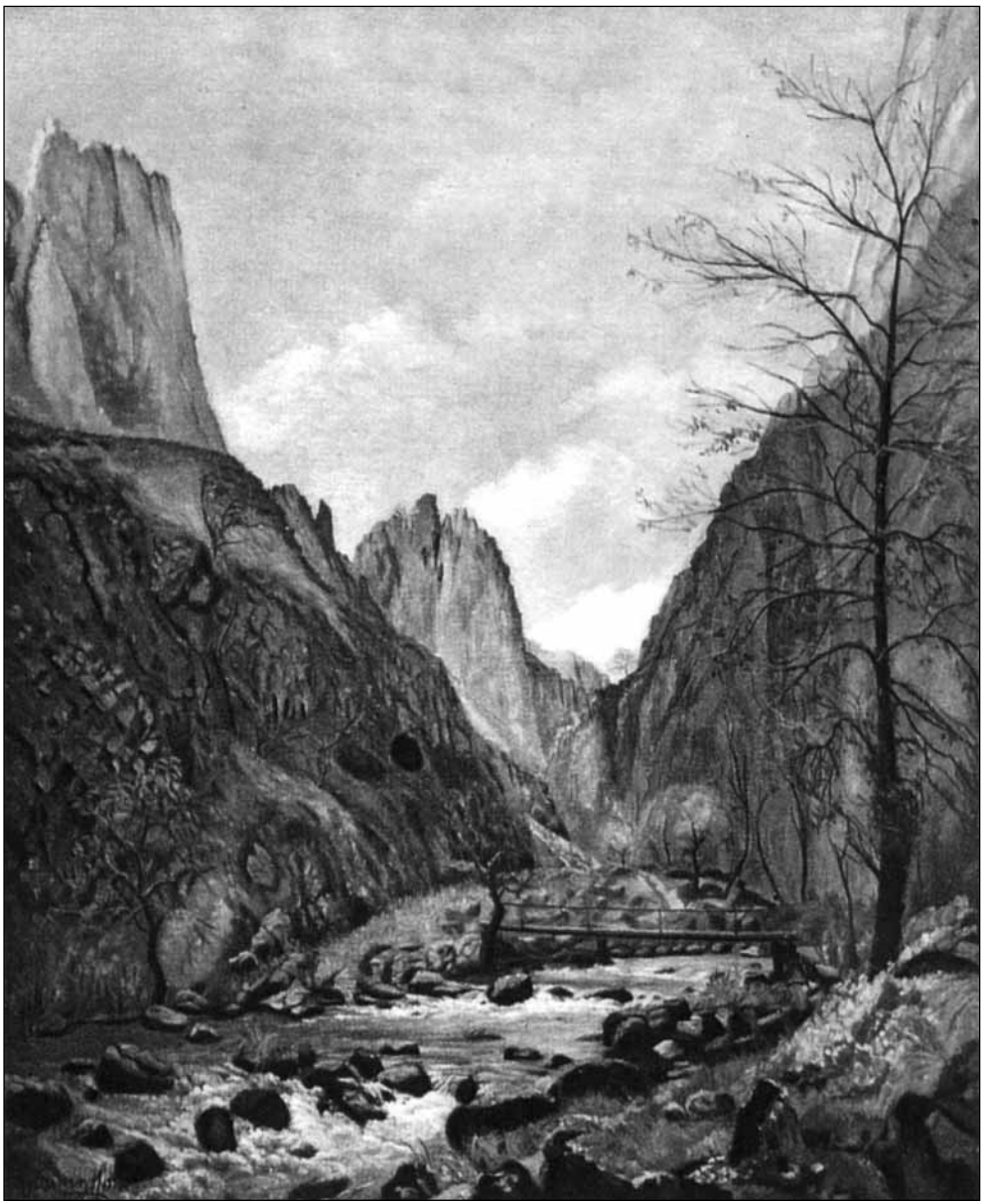

A Tordai-hasadék

A Niagara-vízesés

A clevelandi magyar római katolikus templom

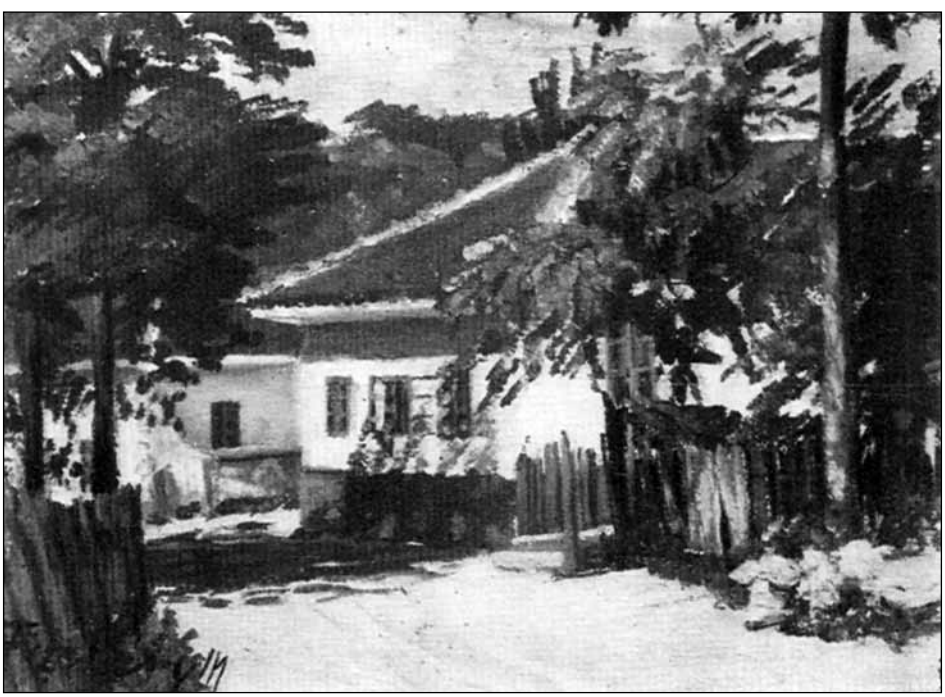

A hernádszentistváni kántortanítói lakás, Mécs László szülőháza

Lőrincz Erzsébet

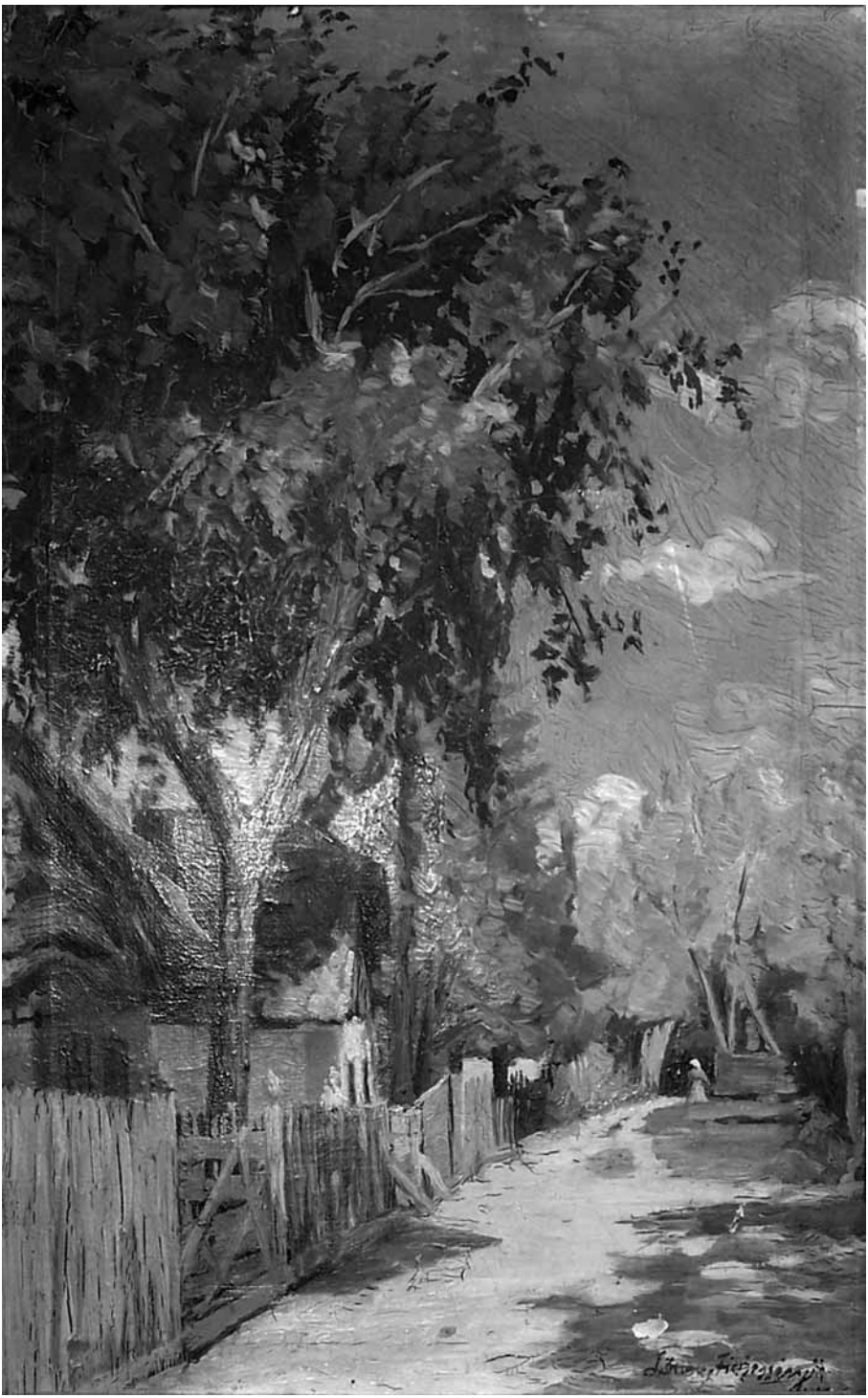

Őrdarma

Őrdarma

ŐR

Kerámiaplakettek,
VI. Pál pápa és E. Kennedy
(csak újságképről ismertek)

Virágvázák

Erdélyi István néhány megjelent művészettörténeti írása:

Avar művészet (megjelent öt nyelven), Budapest, Corvina Kiadó, 1966
A szkíta művészet, Élet és Tudomány, 1968. VI. 7., 1094–1096.
Avar şanati, In: *Türk Kültürü el-Kitabi* c. II. Ia., Istanbul, 1972, 109–117. (angol kivonattal: *The Art of the Avars*)
Recently found relics of turcic Stone sculpture from the territory of the Mongolian People's Republic. In: *Arts of the eurasian Steppelands*. Colloques on Art et Archaeology in Asia No. 7., London, 1978, VI., 203–217.
Száguldó szarvasok nyomában (a türk és a korai vaskori kőszobrászat Belső-Ázsiában). In: Kunkovács László: *Kőemberek*. Masszi Kiadó, Bp., 2002, 65–110. (orosz és angol kivonattal)
Hortobágy – festőművész szemével (Boromisza Tibor) In: *Az Alföld vonzásában,* Nagykőrös–Debrecen, 2007, 605–619.
Reisenbüchler Sándor animációs filmalkotó (1935–2004), Gödi Almanach, 2008, 164–167.

„Én vagyok
a legboldogabb leány"
Mudura Mária
a jegyajándékkal

Kiderült, hogy a művésznő leányával együtt mindketten Nagyváradon születtünk, de a köztünk lévő tekintélyes korkülönbség miatt (magam – Erdélyi István – 1931-ben születtem), ott nem ismerhettük egymást. Miután leánya lakásán – akivel feleségem, Káplár Gabriella rokonsága révén ismerkedtem meg – szóba került a falon lógó festmények alkotója, és az is, hogy az az ő édesanyja, egymás után támadtak fel bennem gyermekkori emlékeim. Zalatnai születésű édesanyám, Petrik Ilona (sz. 1893-ban), akinek átlagosnál komolyabb rajzkészsége volt, gyakran keseregte el nekem, hogy szigorú, konzervatív elveket valló aranybányászati vegyésztechnikus édesapja hallani sem akart róla, hogy egyik leánya festőművész legyen, és kimenjen tanulni a híres-nevezetes müncheni főiskolába. Ez a XX. század elején számára lehetetlen volt. Élete végéig úgy vélte, hogy ő is olyan művész lehetett volna, mint a nála csak egy évvel fiatalabb Füzesséry Magdolna, aki már akkoriban egész Erdélyben eléggé közismert lett.

Köszönet

Bedő Csongor (sz. 1947) okleveles restaurátor-művész, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete Restaurátor Szekciója elnöke, a Magyar Restaurátor Egyesület választmányának tagja. Művész-szakértő. A közölt fényképek túlnyomó részét ő készítette. Rajta kívül a négy unoka közül még egy lépett művészeti pályára, aki külföldön él.

Napkút Kiadó Kft.
1014 Budapest, Szentháromság tér 6.
Telefon/fax: (1) 225-3474
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence

ISSN 1787-6877 ISBN 978 963 263 206 3